

Amerika’da Tarımsal Yayım Sistemi ve Türkiye Açısından Bazı Değerlendirmeler

Agricultural Extension System in USA and Evaluations in Terms of Türkiye

Nur İlkay ABACI

Araş. Gör. Dr, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım ekonomisi Bölümü
ilkay.sonmez@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4411-2800

Atıf / Cite as: Abacı, N.İ. (202.). Türk-Amerikan Tarımsal Yayım Sistemlerinin Karşılaştırılması, Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi (TEAD), Cilt: 9, Sayı: EKS 1, Sayfa: 62-79.

JEL sınıflaması kodları / JEL classification codes: Q16

DOI: 10.61513/tead.1388584

Bu çalışma, TÜBİTAK 2219 Doktora Sonrası Yurt Dışı Araştırma Burs Programı ile Amerika’nın Iowa eyaletinde bir yıl süresince yürütülen projenin ön araştırma bulgularıdır.

Bu çalışma, 6-8 Eylül 2023 tarihleri arasında Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi’nde düzenlenen 15. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi’nde sunulmuştur.

Makale Türü / Article Type: Derleme Makale / Review Article

Geliş tarihi / Received date: 9/11/2023

Kabul tarihi / Accepted date: 22/12/2023

e-ISSN: 2687 – 2765

Cilt / Volume: 9

Sayı / Issue: EKS 1

Yıl / Year: 2023

Amerika'da Tarımsal Yayım Sistemi ve Türkiye Açısından Bazı Değerlendirmeler

Öz

Tarımsal yayım kırsal kalkınmanın hızlandırılmasında çiftçilerin gelişen teknolojiler hakkında bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve örgütlenmeleri açısından büyük öneme sahiptir. Bu makale, Türk ve Amerikan tarımsal yayım sistemlerini ele alarak her iki ülkenin tarımsal yayım sistemlerini karşılaştırmaktadır. Türk yayım sisteminin kuruluşunda Amerikan Tarım Bakanlığının desteği ile yayım eğitimi yaklaşımları tanıtılmış ancak yaygın bir uygulama alanı bulamamıştır. Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD); coğrafi, kültürel ve ekonomik farklılıklar nedeniyle farklı tarımsal yayım sistemlerine sahiptir. Türk tarımsal yayım sistemi, genellikle kamu tarafından yürütülen eğitim ve yayım hizmetlerinin küçük aile çiftliklerine sunulmasına dayanmakta ve yerel ihtiyaçlara odaklanmaktadır. Buna karşın; ABD'de uygulanan yayım sistemi ise daha çok üniversiteler tarafından organize edilen yayım hizmetlerinin büyük ticari tarım işletmelerine sağlanmasına dayanmakta ve daha çok teknolojiye odaklanmaktadır. Bu karşılaştırma çalışması, her iki yayım sisteminin benzerlik ve farklılıklarını ayrıntılı bir şekilde incelemekte ve Türk tarım sektörünün geleceği için önemli öngörüler sunmaktadır. Türkiye'nin sürdürülebilir tarım uygulamaları ve yerel pazarların gelişiminin teşvik edilmesi, özellikle küçük çiftçiler için önemli bir avantaj sunmaktadır. Amerikan yayım sisteminin teknoloji odaklı yaklaşımı ise büyük miktarlarda ürün üretimini mümkün kılmaktadır. Ancak bu üretim odaklı yaklaşım bazı çevresel endişelere yol açmaktadır. Türk ve Amerikan tarımsal yayım sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları uluslararası iş birliği ve bilgi paylaşımı açısından da ilginç perspektifler sunmaktadır. İki ülkenin deneyimleri konusunda bilgi sahibi olmak, tarımın verimliliğini ve sürdürülebilirliğini artırmak için potansiyel bir kaynaktır. Bu makale, tarım sektörünün geleceği üzerinde düşünmeye teşvik ederken; her iki ülkenin tarımsal sorunlarını ve başarılarını daha iyi anlama çabalarını vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: Türk tarımı, Amerikan tarımı, Tarımsal yayım sistemi, Uluslararası karşılaştırma, Teknoloji ve tarım

Agricultural Extension System in USA and Evaluations in terms of Türkiye

Abstract

Agricultural extension plays a vital role in accelerating rural development by informing, educating, and organizing farmers about emerging technologies. This article compares the agricultural extension systems of both countries by considering the Türkiye and American agricultural extension systems. In the establishment of the Türkiye extension system, American extension education approaches were introduced with the support of the US Department of Agriculture, but could not find a widespread application area. Türkiye and the United States of America (USA) have different agricultural extension systems due to geographical, cultural, and economic differences. The Türkiye agricultural extension system is mainly public-provided and generally based on small family farms and focuses on local needs. In contrast, the extension system applied in the United States is mainly provided by land grant universities is based on large commercial agricultural enterprises, and is more technology-oriented. This comparison examines the similarities and differences of both extension systems in detail and offers important predictions for the future of the Türkiye agricultural sector. Turkey's sustainable agricultural practices and the promotion of the development of local markets offer a significant advantage, especially for small farmers. The technology-driven approach of the American extension system, on the other hand, makes it possible to produce large quantities of products. However, this approach raises some environmental concerns. The similarities and differences between the Türkiye and American agricultural extension systems also offer interesting perspectives in terms of international cooperation and information sharing. Knowledge of the experiences of the two countries is a potential resource to increase the productivity and sustainability of agriculture. While this article encourages reflection on the future of the agricultural sector, it highlights efforts to better understand both countries' agricultural problems and achievements.

Key words: Türkiye's agriculture, American agriculture, Agricultural extension system, Internatioanal comparison, Technology and agriculture

1. GİRİŞ

Türkiye'nin coğrafi konumu, iklim çeşitliliği ve verimli toprakları tarımın gelişmesine olanak tanımış ve Türkiye'yi tarım ürünleri üretimi açısından zengin bir ülke haline getirmiştir. Tarım sektörü, ham maddelerin üretiminden küresel tedarik zincirine ve dolayısıyla ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Üretilen ürünlerin çıktısı özellikle gıda güvencesini sağlama konusunda kritik bir rol oynamakta olup tarım toplumlar için büyük bir önem taşımaktadır (Anonim, 2023a). Aynı zamanda tarım, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretiminden pazarlamasına kadar toplumun beslenmesi ve sanayi sektörüne hammaddeler sağlama, ticaret yoluyla gelir elde etme ve ülkelere döviz kazandırma açısından çok önemlidir. Bu kadar hayati bir sektörün gelişmesi, çiftçilerin ve toplumun refahının artırılması ve gıda güvencesinin sağlanması için tarımsal yayım faaliyetleri büyük bir öneme sahiptir. Tarımsal yayım tarımın daha verimli, sürdürülebilir ve etkili hale gelmesine yardımcı olarak tarımın hayati önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Yayım insanların kendi problemlerini kendilerinin çözmeleri için onları eğitme işi olarak tanımlanmaktadır. Buradaki eğitme kavramı okul dışı bir organizasyon şeklinde insan kaynağını geliştirmeye yönelik beceri oluşturmaya dayanmaktadır. Yayım insanların problemlerini çözmeleri için eğitici rol oynayarak sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlamaktadır. Bu tür bir eğitim ve beceri geliştirme toplumları daha güçlü ve kendi kendine yeten hale getirebilir. Tarımsal yayım ise genel olarak kırsal ailelerin acil sorunlarını çözmek ve yaşamlarını iyileştirmek için gerekli becerileri geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışan yapılandırılmış bir bilgi alışverişi olarak kabul edilmektedir (Ensminger & Sanders, 1945; Nagel, 1997). Görüldüğü gibi yayımın kırsal ve kentsel nüfusun refahını artırmada oynadığı hayati rol her düzeyde kabul edilmektedir. Yayım faaliyetlerini düzenlerken ve gerçekleştirirken farklı yaklaşım ve modeller kullanılmaktadır ve bunlar bir sistemin parçalarıdır. Yayım yaklaşımı, bir yayım hizmetinin işleyişine rehberlik eden belirli değer ve inançları ifade etmektedir (Axinn, 1988).

Yaklaşım, hedef kitlenin nasıl seçileceğini, hangi insani ve diğer üretim kaynaklarının gerekli olduğunu, kullanılacak yöntemleri ve hedeflerin kapsamını şekillendirecektir (Contado, 1990). Dünya genelinde uygulanan yayım yaklaşımlarına yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya, katılımcı vb. yaklaşımlar örnek verilebilir. Yayım modeli, programın önceden tanımlanmış ve birbirleri ile ilişkili bir dizi hedefe ulaşmak için mikro düzeyde nasıl yapılandırıldığını ve organize edildiğini ifade etmektedir (Seevers vd., 2007). Yayım modellerini şekillendiren faktörlerden bazıları şunlardır: modeli kim uyguluyor, hedef kitle kim, mesaj nedir ve hedef kitleye temas nasıl gerçekleşecek? Eğitim ve ziyaret, proje, lider çiftçi vb. gibi modeller yaygın örneklerdir. Yayım sistemi, yayımı uygulamaya koymak için kullanılan tüm bileşenleri (kurumlar, personel kadroları, yöntemler vb.), bu bileşenler arasındaki ilişkileri ve çeşitli görevleri yerine getirme prosedürlerini içermektedir (Garforth, 1996). Bu yapı makro düzeyde görülebilmektedir. Sistemin etkisi bölgesel, ulusal ve bazı durumlarda da uluslararası olabilmektedir. Üniversite tabanlı, bakanlık tabanlı, devletlerarası, sivil toplum kuruluşu ve ticari olarak beş tür tanımlanmış yayım sistemi bulunmaktadır (Seevers vd., 2007). Yayım sistemlerinin dünya tarımının gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Türkiye'de tarımsal yayım sistemi; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü vb. gibi uluslararası kurumların destekleri ve yönlendirmeleri ile paralel bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm başlangıçta teknoloji transferi ve katılımcı yaklaşımlarla başlamış daha sonra çiftçi tarla okulları (FFS), tarımsal yayımdan kırsal yayıma, kamudan özele, uluslararası destek ve iş birliği gibi bir dizi değişim içermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), yayım hizmetlerinin gelişimi konusunda öncü ülkelerden biridir. Özellikle kooperatif (iş birliğine dayalı) yayım servisi birçok diğer ülkedeki yayım hizmetlerine model olmuştur. ABD'de uygulanan bu sistem doğrudan diğer ülkelere aktarılamaz fakat ABD'den elde edilen deneyimler ve en iyi uygulamalar Türk yayım sistemi için farklı kesimlere (kadın, genç, çocuk vb.) uygun

yaklaşımların geliştirilmesinde değerli olabilir. Bu çalışmada öncelikle Türk yayım sistemi ardından Amerikan yayım sistemi incelenecektir. Araştırmanın sonunda iki sistem karşılaştırılarak Türk yayım sistemi için çıkarılacak öneriler sunulacaktır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırma sonuçlarından, ders notlarından, çeşitli kuruluşların istatistik verilerinden ve araştırmacının konu ile ilgili bilgilerinden, deneyimlerinden ve gözlemlerinden yararlanılarak hazırlanan bir derleme çalışmasıdır.

3. TÜRKİYE'DE TARIMSAL YAYIM

3.1. Tarihsel Gelişim

Türkiye'de tarımsal yayım çalışmalarının tarihsel

gelişimi incelendiğinde; çok eski yıllardan günümüze kadar uzanan ve sürekli değişen bir süreci kapsadığı görülmektedir. Yayım yaklaşımları, yayım modelleri ve hedef grup kapsamında zaman içinde önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişim Tablo 1'de özetlenmiştir. Tarımsal yayımın temelleri aslında Osmanlı İmparatorluğu öncesinde ve Osmanlı döneminde çeşitli yazılar ve arkeolojik kazılarla birlikte atılmıştır. Bu dönemlerde tarımın toplumsal ve ekonomik önemi fark edilmiş ve tarım konusunda yazılı kaynaklar ve denemeler ortaya çıkmıştır (Cinemre ve Demiryürek, 2010). Cumhuriyetin ilk yıllarında 1931 yılında düzenlenen birinci Ziraat Kongresi (Koçak, 2012), tarımsal yapının incelenmesi ve çiftçilere tarım tekniklerini öğretmek gibi kararların alındığı önemli bir dönüm noktasıdır (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de tarımsal yayım çalışmalarının tarihinde önemli gelişmeler

Yıl	Tarihte gerçekleşen olay
1931	Birinci Ziraat Kongresi
1933	Yüksek Ziraat Enstitüsü
1937	Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü
1938	Köy ve Ziraat Kongresi
1943	İller Teknik Ziraat Teşkilatı (Ankara, Eskişehir, Manisa)
1954	Ev ekonomisi çalışmaları
1957	4K gençlik teşkilatı, Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği (TZOB) kanunu
1958	İller Teknik Ziraat Teşkilatı (tüm iller)
1963	İllerde Ziraat Odaları Birliği, ilçelerde Ziraat Odaları kurulumu
1963-1967	Birinci kalkınma planı
1968-1972	İkinci kalkınma planı
1973-1977	Üçüncü kalkınma planı
1979-1983	Dördüncü kalkınma planı
1984	Tarımsal Yayım ve Uygulama Araştırma Projesi (TYUAP)
1987	Önder Çiftçi Projesi (ÖÇP)
1991	Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi (YAYÇEP)
1997	Tarım Şurası (I.)
2002	Tarımsal Yayım Hizmetleri Destek Projesi
2004	Köy Tabanlı Tarımsal Üretim Destek Projesi (KÖY-MER)
2004	Tarım Şurası (II.)
2006	Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik
2007	Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (TAR-GEL)
2010	Web tarım TV
2018	Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Çalıştayı
2019	Tarım Şurası (III.)
2019	Tarım Orman Akademisi ve Dijital Tarım Kütüphanesi
2020	Dijital Tarım Pazarı (DİTAP)

Bu kongre, tarım sektörünün modernleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla atılan önemli adımlardan birini temsil etmektedir. Ancak günümüzde uygulanan bakanlık tabanlı yayım sisteminin temelleri 1937 yılı Haziran ayında kabul edilen 3203 sayılı Ziraat Vekaleti Vazife ve Teşkilat Kanunu ile yürürlüğe giren Ziraat Vekaleti Teşkilatının yeniden yapılandırılması ile başlamıştır (Olgun, 2002). Bu yeni yapıda Ziraat Vekaleti üç genel müdürlük altında organize olmuştur: Ziraat, Veteriner ve Orman. Bu yapı, tarım sektörünün daha etkili bir şekilde yönetilmesini ve tarımsal yayımın daha sistematik bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. 1943 yılında sadece Ankara, Eskişehir ve Manisa illerini kapsayan Tarım Bakanlığı'nın il organizasyonu 1958 yılında tüm illeri kapsamıştır. 1963 yılında il ve ilçelerde kurulan Ziraat Odaları çiftçilik mesleğinin geliştirilmesi ve çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir adım olsa da gelir kaynaklarının kısıtlı olması gibi sebeplerden dolayı istenen şekilde organize olamamıştır (Gürbüz, 1989). Plansız dönemde gerçekleştirilen bu atılımlar planlı dönemle birlikte özel bir önem kazanmışsa da ilk üç planda istenen başarıya ulaşamadığı vurgulanmaktadır (Olgun, 2002). Dördüncü kalkınma planında (1979-1983) ilk defa araştırma-çiftçi-yayım ilişkisi vurgulanmıştır (Anonim, 2010; Çelikyurt, 2010'dan alınmıştır) ve diğer kalkınma planlarında aynı vurgu devam etmiştir. 1984 yılında diğer bir deyişle beşinci kalkınma planı dönemi içerisinde Dünya Bankası ile Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'nun desteğiyle Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) başlatılmıştır.

Bu proje, Türkiye'de tarımsal yayım çalışmalarını hızlandırmadan önce ürün bazlı tarımsal yayım projeleri, MEYSEB projesi, il bazlı kırsal kalkınma projeleri ve lider çiftçi projesi gibi çeşitli girişimlerle önemli bir temel atmıştır (Taluğ, 1982). Ancak TYUAP; araştırmacılar ve yayım uzmanları arasındaki iş birliğini güçlendiren, kadın çiftçilerin ihtiyaçlarına odaklanan ve düzenli izleme ve değerlendirme süreçlerini içeren önemli bir tarımsal gelişim projesidir. Bu projede, uluslararası iş birliği sayesinde finanse edilen

“eğitim ve ziyaret sistemi” uygulanmıştır. TYUAP, tarım sektöründe sürdürülebilir kalkınma için önemli bir örnek teşkil etmektedir. TYUAP öncesi yeniden organize olan Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın ilçe müdürlükleri il müdürlüklerine bağlanmıştır ve Köy Grup Teknisyenliği ilçe müdürlüğüne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye ile Almanya arasında imzalanan Teknik İşbirliği Anlaşması ile başlatılan Önder Çiftçi Projesi ise Türkiye'de ilk kez tarım danışmanlarının ortaya çıktığı proje olması açısından önemlidir. 1991 yılında başlatılan YAYÇEP, çiftçilere bilgi ve eğitim sunma amacıyla önemli bir girişimdir. Bu proje; televizyon, basılı yayınlar ve çiftçi ziyaretleri gibi çoklu iletişim araçlarını kullanarak tarımsal yayımı desteklemeyi hedeflemiştir (Demiryürek, 2010). YAYÇEP, tarım sektörünün sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunan önemli diğer bir programdır ve geniş çiftçi kitlesine ulaşma ve onlara eğitim verme kapasitesi ile dikkat çekmiştir. Bu proje, tarımsal bilgiye erişimde çiftçilere yardımcı olurken, aynı zamanda tarım sektöründe bilinçliliği arttırmak için önemli bir araç sağlamıştır. Ayrıca, çiftçilere sertifikalar ve eğitim olanakları sunarak tarım becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamıştır. 1997 yılında birincisi yapılan Tarım Şurasında 10 farklı komisyondan biri olan araştırma ve geliştirme komisyonunda TYUAP ve YAYÇEP gibi uygulanan yayım projelerindeki deneyimler doğrultusunda araştırmacıların, yayımcıların, çiftçi ve sanayicilerin görev aldığı Bölgesel Araştırma Yayım Organizasyonlarının oluşturulması konusu gündeme gelmiştir. Eğitim ve Yayım komisyonunda yayım elemanlarının meslek öncesi ve hizmet içi eğitimlerinin yetersiz olduğu ve özellikle kadın ve gençlerin yayım çalışmalarında ihmal edildiklerinin vurgulanması ilerleyen dönemlerde bu konuda gelişme sağlanması bakımından önemlidir. Bu yıllarda özel yayımın ortaya çıkmaya başladığı ve bu doğrultuda özel ve kamu yayımını içeren çoğulcu bir yayım yapısını gerçekleştirmenin hedeflenmesi de önemli bir gelişmedir. Aynı zamanda I. Tarım Şurasında nitelikli yayım elemanı ihtiyacının karşılanması için üniversiteler, çiftçi örgütleri ve kamunun işbirliği

ile danışmanlık eğitim birimlerinin kurulması gerektiği önerilmiştir (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 1997). 2004 yılında yapılan II. Tarım Şurası'nda tarımsal öğretim, çiftçi eğitimi, yayım, Ar-Ge ve inovasyon komisyonunda yayım politikalarının olmaması ve tarımsal yayımda bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerden yeterince yararlanılmaması vurgulanmıştır. Kadın ve gençlerin yayım programlarına dâhil edilmesi fakat bu programların yetersiz olması aynı şekilde serbest tarım danışmanları ve tarım danışmanlığı sistemindeki yasal altyapının kurulmaması özel yayımın karşılaştığı sorunlardan bazıları olarak ele alınmıştır (Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2004). 1 Ocak 2004 yılında başlayan KÖY-MER, tarım danışmanlarının köyde yaşaması ve çiftçilere daha fazla zaman ayırmasını sağlayarak, çiftçi memnuniyetini önemli bir kriter olarak kabul eden önemli bir adımdır (Kızılaslan, 2010). Bu proje ile tarımsal yayım hizmetlerinin kalitesini artırmak hedeflenirken uzmanların performanslarını çiftçilerin ihtiyaçlarına daha iyi uyarlamalarına olanak tanımıştır. 2006 yılında KÖY-MER yeni bir proje haline dönüştürülerek 1 Ocak 2007 tarihinde TAR-GEL projesi uygulamaya koyulmuştur. TAR-GEL, KÖY-MER'in deneyimlerini değerlendirerek, tarımsal yayım hizmetlerinin geliştirilmesi ve personelin statüsünün iyileştirilmesine odaklanmıştır. Bu proje, yayım elemanlarının kişisel ve sosyal haklarını güvence altına alarak yayım hizmetlerinin sürdürülebilir olmasına katkı sağlamıştır.

Bölgesel kalkınma projeleri, başlangıçta uygulandıkları bölgelerde ortaya çıkan olumlu etkileri zamanla diğer bölgelere yayarak tarımsal yayım ve danışmanlık faaliyetlerine olumlu katkılarda bulunmuştur. Sulama altyapısının geliştirilmesi ile birlikte modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, proje bölgelerindeki çiftçilere yönelik eğitim programları ve seminerler yoluyla eğitimlerin verilmesi, projelerin çiftçilerin modern tarım teknolojilerine uyum sağlaması açısından destek olması, çiftçi örgütleri ve birliklerinin oluşturulması ve güçlendirilmesi, yerel kalkınma ve istihdam olanakları Türkiye'de yürütülen kalkınma projeleri sonucu yaşanan olumlu

gelişmelerdir.

2006 yılında yürürlüğe giren Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Düzenlenmesine Dair Yönetmelik, Türkiye'de tarım danışmanlığını kamu tarafından desteklemeye başlamıştır. Bu dönemde tarımın küresel ölçekte öneminin artmasıyla birlikte tarımsal yayımın önemi artmıştır ve özel sektörün katkısıyla daha yaygın hale gelmiştir. Kamunun rolü değişerek daha katılımcı ve modern bir yaklaşım benimsenmeye başlamıştır.

Günümüzde kamu dışında özel tarımsal yayım faaliyetlerini yürüten kuruluşlar arasında serbest danışmanlar, girdi bayileri, üretici örgütleri, kooperatifler, ziraat odaları ve sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. Bu değişimle birlikte, kamu yayımı daha çeşitli ve katılımcı bir sistem haline gelmiş, yayım faaliyetlerini koordine eden, denetleyen ve destekleyen bir yaklaşım öne çıkmıştır.

3.2. Temel özellikler

Türkiye'de özel yayım faaliyetleri artmasına rağmen, genel olarak kamu tabanlı bir yayım sistemi hüküm sürmektedir. Uygulanan yayım yaklaşımları ve modelleri tarihsel açıdan değişiklik göstermiştir ancak günümüzde katılımcı yaklaşımlar yaygın şekilde benimsenmektedir. Ayrıca tarımsal yayım faaliyetlerini geliştirmek amacıyla geçmişten günümüze kadar gerçekleştirilen projeler sayesinde çeşitli yayım modelleri (eğitim ve ziyaret, önder çiftçi vb.) uygulanmıştır.

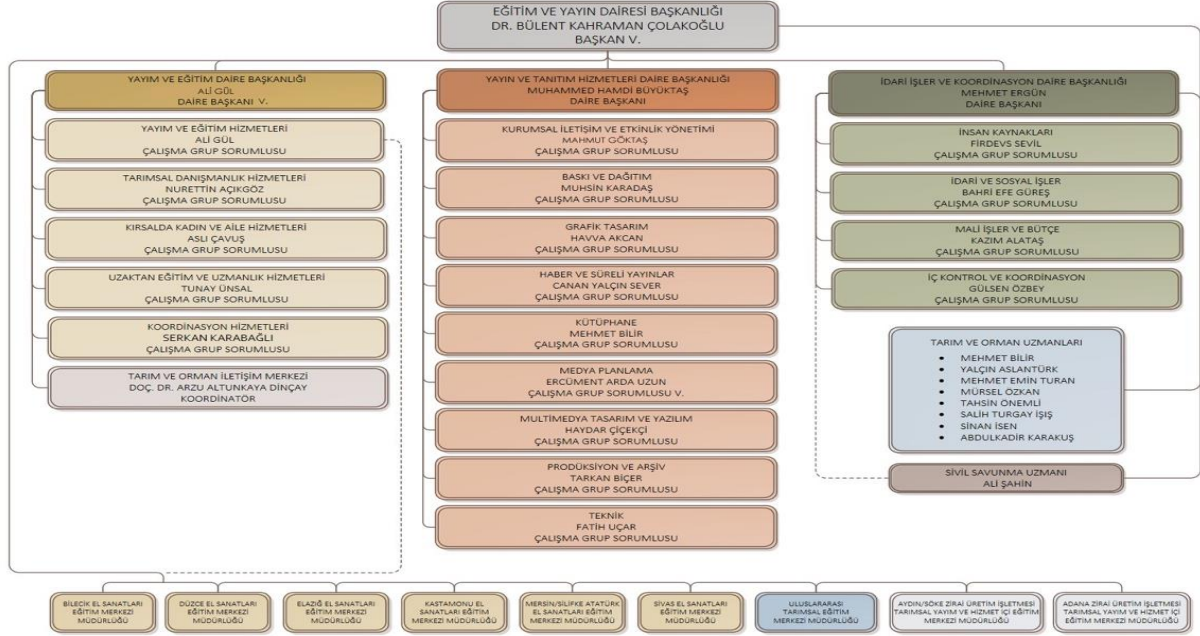
Bakanlığın adı geçmişten günümüze kadar çok sayıda değişikliğe uğramıştır. 2018 yılından itibaren Türkiye'de tarımsal yayım hizmetleri Tarım ve Orman Bakanlığı'na (TOB) bağlı Eğitim ve Yayım Dairesi Başkanlığı tarafından koordine edilmekte ve yürütülmektedir (Şekil 1).

Başkanlığın; kamu yayım hizmetlerinin planlanması ve izlenmesi, tarımsal danışmanlık hizmetlerinin koordinasyonu ve desteklenmesi, yayım personelinin eğitimi, kadın ve genç çiftçiler için özel projelerin hazırlanması ve yönetilmesi ve tarımsal yeniliklerin iletilmesi gibi görevleri bulunmaktadır (TOB, 2023). Başkanlığın organizasyon yapısı incelendiğinde, Yayım ve

Eğitim Daire Başkanlığı, Yayın ve Tanıtım Hizmetleri Daire Başkanlığı ve İdari İşler ve Koordinasyon Daire Başkanlığı olarak üç farklı başkanlık olduğu görülmektedir. Yayın ve Eğitim Daire Başkanlığı altında organize olan alt

birimler; Yayın ve Eğitim Hizmetleri, Tarımsal Danışmanlık Hizmetleri, Kırsalda Kadın ve Aile Hizmetleri, Uzaktan Eğitim ve Uzmanlık Hizmetleri, Koordinasyon Hizmetleri ve Tarım ve Orman İletişim Merkezi'dir.

Şekil 1. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Organizasyon Yapısı

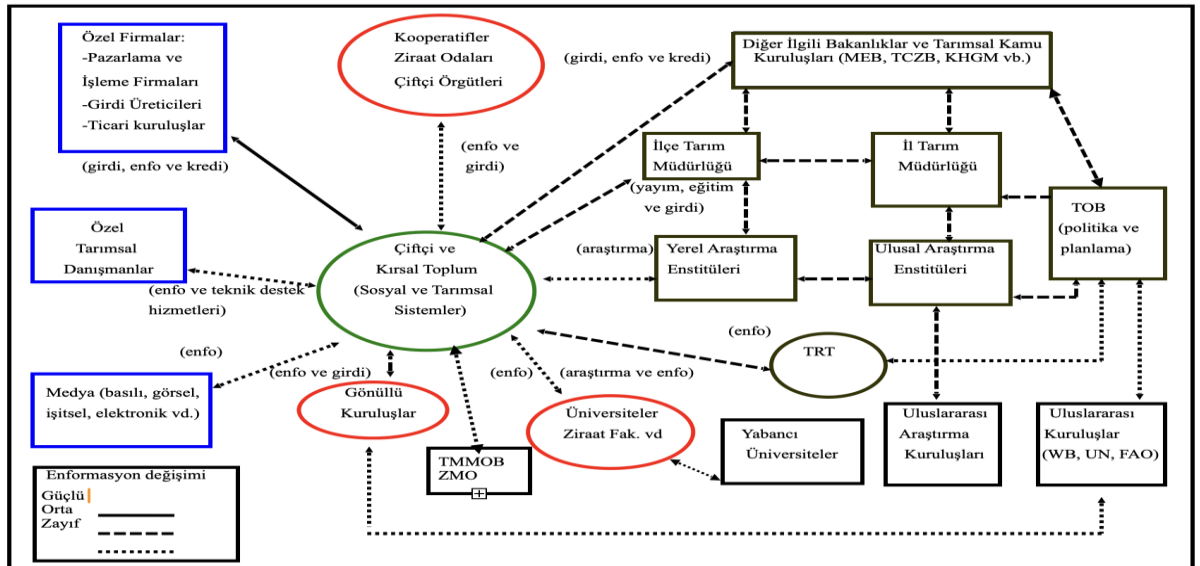

Kaynak: TOB, 2023

Bakanlığa bağlı il müdürlüklerinde Gıda ve Yem, Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri, Arazi Toplulaştırma ve Tarımsal Altyapı, Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı, Çayır, Mera ve Yem Bitkileri, Koordinasyon ve Tarımsal

Veriler, Kırsal Kalkınma ve Destekleme şubelerinin müdürlüklerinin olduğu görülmektedir. İlçe Müdürlüklerinde ise il müdürlüklerine bağlı bu şubelerde ziraat mühendisleri, veteriner hekimler, teknisyenler ve teknikerler görev yapmaktadırlar.

Şekil 2. Türkiye'deki Genel Tarımsal Yayın Sistemi

Kaynak: Demiryürek, 2001'den uyarlanmıştır.

Türkiye'deki tarımsal yayım sistemi, tarım sektörünün gelişimini desteklemek ve çiftçilere bilgi sağlamak amacıyla bir dizi aktör tarafından yürütülen karmaşık bir yapıya sahiptir (Şekil 2). Bu sistemin temel aktörleri arasında TOB, bakanlığa bağlı il müdürlükleri, araştırma enstitüleri, üniversiteler, ziraat odaları ve çiftçi birlikleri, tarım fuarları ve yayım etkinliklerinde bulunan sivil toplum kuruluşları yer almaktadır. TOB sistemin merkezinde yer almaktadır ve tarım politikalarının oluşturulması ve yönetilmesinden sorumludur. Aynı zamanda bu bakanlık, tarımsal yayım programlarının koordinasyonunu ve finansmanını sağlamaktadır. Tarım ve Orman İl Müdürlükleri ise her ilde bulunmakta ve çiftçilere tarımsal uygulamalar hakkında rehberlik yapmakta, tarımsal projeleri yönetmekte ve yerel düzeyde tarımsal yayım faaliyetlerini koordine etmektedir. Tarımsal araştırma enstitüleri ve üniversiteler de araştırma-çiftçi-üniversite koordinasyonu ile birlikte tarımsal yayım faaliyetlerini sınırlı ölçüde de olsa işbirliği içerisinde gerçekleştirmektedirler. Ziraat odaları, kooperatifler ve üretici örgütleri, yerel düzeyde çiftçilerin sorunlarını ele almakta, tarım danışmanları aracılığıyla eğitim ve yayım çalışmaları düzenlemekte ve kırsal kesimin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu aktörler arasındaki iş birliği, tarım sektörünün sürdürülebilirliğini artırmak ve çiftçilerin bilgi düzeyini artırmak amacıyla düzenlenmektedir. Tarımsal yayım sistemi, teknoloji transferi ve eğitim faaliyetleri aracılığıyla çiftçilere daha iyi tarım uygulamalarını benimsetmeyi ve tarımsal verimliliği artırmayı hedeflemektedir. Bu sistemin işleyişi, TOB'nın merkezi planlaması altında, yerel düzeyde Tarım ve Orman İl Müdürlükleri ve diğer aktörlerin katılımıyla gerçekleşmektedir. Ayrıca TOB'ı dışındaki diğer bakanlıklar (Aile ve Sosyal Hizmetler, Sanayi ve Ticaret, Milli Eğitim vd.), kalkınma ajansları ve bölgesel kalkınma müdürlükleri, yerel yönetimler ve üniversite ile iş birliği şeklinde yayım faaliyetleri yürütülmektedir.

Türkiye'de TOB bünyesinde çalışanlar "yayım elemanı" olarak adlandırılmaktadırlar. Yayım elemanları çoğunlukla Ziraat Mühendisleri,

Veteriner Hekimler, Gıda Mühendisleri, Ziraat Teknikerleri ve teknisyenleri, hayvan sağlık teknisyenleri gibi uzmanları içermektedir. Öte yandan Bakanlık dışında Ziraat Odaları, Üretici Birlikleri, Kooperatiflere bağlı olarak veya kendi hesabına bağımsız olarak çalışanlara ise tarım danışmanı denilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı il ve ilçe müdürlüklerinde görev yapan Ziraat Mühendisleri, Veteriner Hekimler, tekniker ve teknisyenler ise "tarım yayımcısı" olarak görev yapmaktadırlar. Tarım danışmanı olarak çalışabilmek için ilgili fakülte ve yüksekokullarından mezun olanların sertifika sahibi olması gerekmektedir. Sertifika sahibi olabilmek için TOB'nın belirleyeceği esaslar dahilinde merkezi olarak gerçekleştirilen (RG-31\3\2010-27538) sınava girilerek 100 puan üzerinden en az 70 puan almak gerekmektedir (RG-31\3\2010-27538). Sertifikalı tarım danışmanları ziraat odalarında, üretici birliklerinde ve kooperatiflerde kalite kontrol, tarımsal teknoloji, üretim, işleme, hasat, enerji, su, iklim, gübre, pestisitler, depolama vb. gibi konularda üreticilere destek olmaktadır. Türkiye'de aynı zamanda serbest tarım danışmanları bulunmaktadır. Bu danışmanlar özel danışmanlık firmalarında, bireysel çiftliklerde, tarımsal işletmelerde, tarım kooperatiflerinde, derneklerde ve bazı devlet destekli tarım projelerinde çalışmaktadırlar.

4. ABD'DE TARIMSAL YAYIM

4.1. Tarihsel Gelişim

Yayımın kökleri, 1800'lerin başındaki Amerikan Devrimi (Amerikan Bağımsızlık Savaşı) sonrasında ortaya çıkan tarım kulüpleri ve topluluklarına kadar uzanmaktadır. 1819'da Amerikan Çiftçisi (American Farmer) adlı öncü bir tarım dergisi, çiftçileri tecrübelerini paylaşmaları konusunda teşvik etmiştir. 1862'de, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Tarım Bakanlığı (USDA) ve arazi hibesi (land grant) ile kurulmuş devlet üniversiteleri, federal fon ve destek sunan yasalarla başlatılmıştır. 1862 Morrill Yasası, eyalet düzeyinde eğitim kurumlarını harekete geçiren aynı zamanda mühendisliğe de büyük destek sağlayan bir kanun olarak bilinmektedir. Bu yasa ile çalışanların tarım ve mekanik

becerilere odaklanarak yüksek öğretimde eşit erişim sağlamaları için arazi hibe kurumları oluşturulmuştur. Ardından 1890 Morrill Yasası, Afrikalı Amerikalılar ve Kızılderililer arasındaki eğitim eşitsizliğini ele almak amacıyla 1890 ve 1994 arazi hibe kurumlarının kurulmasını sağlamıştır (USDA, 2023). 1862 Morrill Yasası'ndan 25 yıl sonra kabul edilen 1887 Hatch Yasası, eyaletlerde bulunan tarımsal deneme istasyonlarına (experimental stations) federal fon sağlamaya başlamış ve daha sonra bu istasyonlar (eyalet üniversitelerine bağlı) tarım fakültelerinin bir parçası haline gelmiştir (Rogers, 1988). ABD yayım hizmetlerinin tarihçesi 1911 yılında eğitim amaçlı ilk ilçe çiftçi bürosunun oluşturulmasından kaynaklanan Amerikan Çiftçi Bürosu (American Farmer Bureau) ile ilişkilidir. 1914'te çıkarılan Smith Lever Yasası, yayım faaliyetlerini resmileştirerek, tarımsal araştırmaları uygulamak ve bu araştırmalar ile ilgili eğitim sağlamak için ABD Tarım Bakanlığı'nın arazi bağış yapan üniversitelerle ortaklığını kurmuştur. Amerikan kongresi, yalnızca kırsal alanlarda meydana gelen tarımsal sorunları ele almak için yayım sistemini oluşturmuştur. O zamanlar ABD nüfusunun %50'sinden fazlası kırsal alanlarda yaşamaktaydı ve işgücünün %30'u çiftçilikle uğraşıyordu (Anonim, 2023b).

Yayımın ABD'nin kırsal kesimleriyle olan ilişkisi, çiftlik verimliliğini önemli ölçüde artıran ve daha az çiftçinin daha fazla tarım ve gıda ürünü üretmesine olanak sağlayan Amerikan tarım devriminin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Yayım hizmetlerinin ilk büyük sınavı Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD'nin gıda ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Buğday ekim alanları önemli ölçüde artırılarak 1913'te yıllık ortalama 47 milyon acre'den (1 acre yaklaşık 4 da) 1919'da 74 milyon acre'ye çıkarılmıştır (USDA, 2023). Çiftlik üretimini, pazarlamasını ve bozulabilir tarım ürünlerinin konserveleme, kurutma ve muhafaza yoluyla korunmasını teşvik etmek için ABD Tarım Bakanlığı ile yayım servisleri işbirliği yapmıştır. Aynı zamanda savaşa katılmayan kadınların ve erkeklerin tarım sektöründe çalışma durumunu düzenleyerek hasat zamanında savaşla ilgili tarım işçisi sıkıntısının

giderilmesine yardımcı olmuştur.

1929 yılında başlayan ve etkilerini 1930'lu yıllarda hissettiren Büyük Buhran boyunca eyalet kolejleri (land grant colleges) ve ABD Tarım Bakanlığı, bireysel çiftçiler için işletme planlama ve yönetiminin önemini vurgulamış ve bunların gelişmesini sağlamıştır. Yayım uzmanları (extension specialists) çiftçilere tarımsal pazarlama konusunda eğitimler vermiş ve çiftlik gruplarının hem alım hem de satım kooperatiflerini organize etmelerine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda yayımcı ev ekonomistleri, geleneksel olarak evin geçimini sağlayan çiftçi kadınlara iyi beslenme, gıda konservesi yapma, bahçe işleri, kümes hayvanı üretimi, evde bakım, mobilya tamiri ve dikiş dikme gibi becerileri öğretmişlerdir. Bu beceriler birçok çiftçi ailesinin ekonomik bunalım ve kuraklık yıllarını atlatmalarına yardımcı olmuştur. Yayım hizmetleri, ikinci dünya savaşı boyunca savaş için gerekli olan üretim artışlarını güvence altına almak için 4-H (Hand, Head, Heart & Health) kulübü üyelerinin yanı sıra çiftçiler ve aileleriyle birlikte yeniden çalışmıştır. Beş yıl boyunca her yıl toplam gıda üretimi artış göstermiştir. 1944'de gıda üretimi 1935-1939 yılları ortalamasının %38 üzerine çıkmıştır. Yayımın yeni teknolojileri ABD'li çiftçilere ve çiftlik sahiplerine yaymadaki rolü, çiftlik üretiminin önemli ölçüde artmasına yardımcı olmuştur. ABD'deki çiftlik sayısı 1950-1997 yılları arasında azalırken (5.4 milyondan 1.9 milyona) çiftlik üretimi önemli ölçüde artmıştır: 1950 yılında bir çiftçi 15.5 kişinin gıda ihtiyacını karşılamaktayken; 1997'de bir çiftçi neredeyse 140 kişinin gıda ihtiyacını karşılamıştır (USDA, 2023).

ABD'de yayım hizmetleri geçtiğimiz 20. yüzyıl boyunca değişen zaman ve koşullara uyum sağlamıştır. Günümüzde Amerikalıların %2'sinden daha azı geçimini sağlamak için çiftçilik yapmakta ve yalnızca %17'si artık kırsal alanlarda yaşamaktadır (USDA, 2023). Ancak yayım hizmeti hala kırsal, kentsel ve daha sakin (az nüfuslu) ve yeşil bölgelerdeki (orman alanlarındaki) Amerikan yaşamında önemli rol oynamaktadır. Ülkenin yaklaşık 3000 ilçesinin

(county) çoğunda ve yakınında bir yayım ofisi bulunmaktadır. Çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin daha büyük başarılar elde etmesine, ailelere beslenme ve ev ekonomisi konularında yardımcı olmasına ve bugünün gençlerini yarının liderleri olmaya hazırlamasına yardımcı olmaktadır.

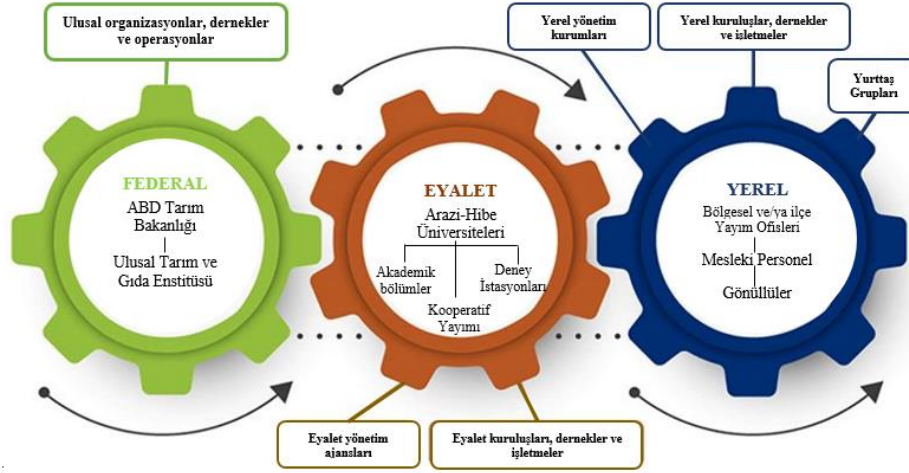
4.2. Temel Özellikler

Bilindiği gibi ABD’de kooperatif yayım sistemi (Cooperative Extension System) ile yayım çalışmaları yürütülmektedir. Bu yayım sistemindeki ‘kooperatif’ kelimesi federal (merkezi), eyalet (bölgesel) ve ilçe (yerel) işbirliği ile sağlanan ortak finansmanı ifade etmektedir. Sistemde yer alan bu üç ortak birbirleri ile koordineli ve işbirliği halinde çalıştığından kooperatif ismini almıştır. Sanderson (1988), başlangıçta “tarımsal yayım kuruluşu” denilen bu hizmetlerin isminin “kooperatif yayım sistemi” olarak kullanılmasının en doğru karar olduğunu düşünmüştür. Aslında buradaki kooperatif kelimesi bir çiftçi örgütü olan tarım kooperatifinden daha çok “işbirliğine dayalı yayım sistemi” kavramını ifade etmektedir.

Yayım sisteminin tarihsel gelişimi incelendiğinde, hem ABD Tarım Bakanlığı (USDA) hem de arazi hibeli (land-grant) üniversitelerin 1862’de kabul edilen bir yasayla başladığı görülmektedir (Rogers, 1988). 1914 yılında Smith-Lever yasası ile kurulan kooperatif yayımı, 1862 ve 1890 Morrill yasaları ile yetkilendirilen Tarım Bakanlığı ve arazi hibeli üniversitelerinin bir ortaklığı olarak tasarlanmıştır (Severs vd., 2007). Kooperatif yayım sistemi dünyadaki en büyük yetişkin ve okul dışı eğitim organizasyonu olup (Fiske, 1989) federal, eyalet ve yerel yönetimler aracılığıyla eğitim ve araştırma kaynaklarını birbirine bağlayan karmaşık bir yapıdır. Bu yapıyı anlayabilmek için federal (merkezi), eyalet (bölgesel) ve yerel (ilçe) düzeydeki aktörleri ve birbirleri ile ilişkilerini bilmek gereklidir. Federal ortak ABD Tarım Bakanlığı’na bağlı Ulusal Gıda ve Tarım Enstitüsü (NIFA)’dür. Bu kurum yayım faaliyetleri için ulusal öncelikleri, fonları ve ödül hibelerini ele almaya yönelik yöntemler geliştirmekte ve program liderliği sağlamaktadır.

Aynı zamanda bilimsel bilgiyi bölgelere ve ilçelere taşımak için hem üniversiteleri hem de yerel yani ilçelerde bulunan yayım ofislerini desteklemektedir. Eyalet düzeyinde ise üniversiteler yayım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinden sorumludur. Üniversitelerde görev yapan öğretim elemanları eyalet yayım uzmanı (state extension specialist) olarak isimlendirilmektedir. Eyalet yayım uzmanları alanda çalışan yayım uzmanlarının (field extension specialist) çiftçilerle birlikte belirledikleri problemlere yönelik çözüm önerileri geliştirmek amacıyla bilimsel araştırmalar yapmaktadır. Eyalet yayım uzmanları, araştırma sonuçlarını alan yayım uzmanlarıyla paylaşmakta böylece bilimsel bilgi yoluyla üreticilerin problemlerine çözüm bulmaktadırlar. Yerel düzeyde ise yayım faaliyetlerini gerçekleştiren ilçelerde bulunan yayım ofisleridir. Burada çalışan ilçe yayım ofisi personelleri, ilçe sakinlerinin telefon çağrılarını ve e-posta sorularını, alan uzmanlarına yönlendirmektedir. İlçe ofisi personelleri doğrudan ABD Tarım Bakanlığı’na bağlı değildir. Ancak farklı eyaletlerdeki üniversitelerde yayım faaliyetlerinden sorumlu birimlerle olan bağlantılardan ve bakanlığa sağlanan finansmandan yararlanmaktadır. İlçelerdeki yayım ofisleri buldukları eyaletlerdeki üniversite ile yaptıkları anlaşma aracılığıyla bakanlık ile bağlantı kurmaktadır. İlçe ofisi personelleri, eyalet ve federal (ABD Tarım Bakanlığı) fonlarının birleşimi kullanılarak finanse edilen Bölge Müdürleri (Regional Directors) tarafından denetlenmektedirler. İlçe personelinin maaşları ve yerel ilçe programlarının masrafları, yerel vergi fonları kullanılarak finanse edilmektedir. İlçe personeli bölge ve eyalet uzmanlarına yardımcı olmaktadır. Bu uzmanlar da genellikle eyalet ve federal fonların birleşimi kullanılarak finanse edilmekte ve çeşitli kaynaklardan, bazen bakanlıktan gelen hibe fonlarını kullanarak programlar geliştirmektedirler (Abacı, 2023). Görüldüğü üzere ABD’de yayım hizmetleri için üç farklı ortak birbirleri ile ilişkili ve işbirliği halinde (cooperative) çalışmaktadırlar (Şekil 3).

Şekil 3. Kooperatif yayım sisteminin ortakları ve birbirleri ile ilişkileri

Kaynak: USDA, 2023

4.2.1. Kooperatif Yayım Sisteminin Finansmanı

Federal, eyalet ve ilçe

ödeneklerinden sağlanan kapasite finansmanı, kooperatif yayım kaynaklarının önemli bir temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte hibeler,

sözleşmeler, ücretler ve hediyeler de bir miktar destek sağlamaktadır.

Tablo 2. Kooperatif yayım sisteminin finansman kaynakları

Federal (Smith-Lever/1890 yayım)	% 10-50
Eyalet fonları	% 20-50
İlçe fonları	% 0-20
Hibeler	% 5-30
Ücret gelirleri, hediye ve sözleşmeler	% 5-20

Kaynak: Kamu Arazi Hibe Üniversiteleri Birliği, 2023

ABD’de yayım faaliyetleri her ne kadar federal, eyalet ve yerel düzeydeki üç ortak tarafından yürütülmekte ve finanse edilmekte ise de yukarıdaki Tablo 2’den görüleceği üzere katkı oranları farklılık göstermektedir. Finansman oranları eyaletten eyalete göre de farklılıklar gösterebilmektedir.

4.2.2. Kooperatif Yayım Sisteminin Program Alanları

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkılarak ABD’de yayım faaliyetlerinin yürütülmesinde kooperatif yayım sistemindeki en önemli ortağın ve uygulayıcının eyalet ortağı olan arazi hibeli üniversiteler olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bu doğrultuda bu bölümde kooperatif yayım sisteminin üniversitelerdeki yayım birimlerinde uygulanan program alanları ele alınmıştır.

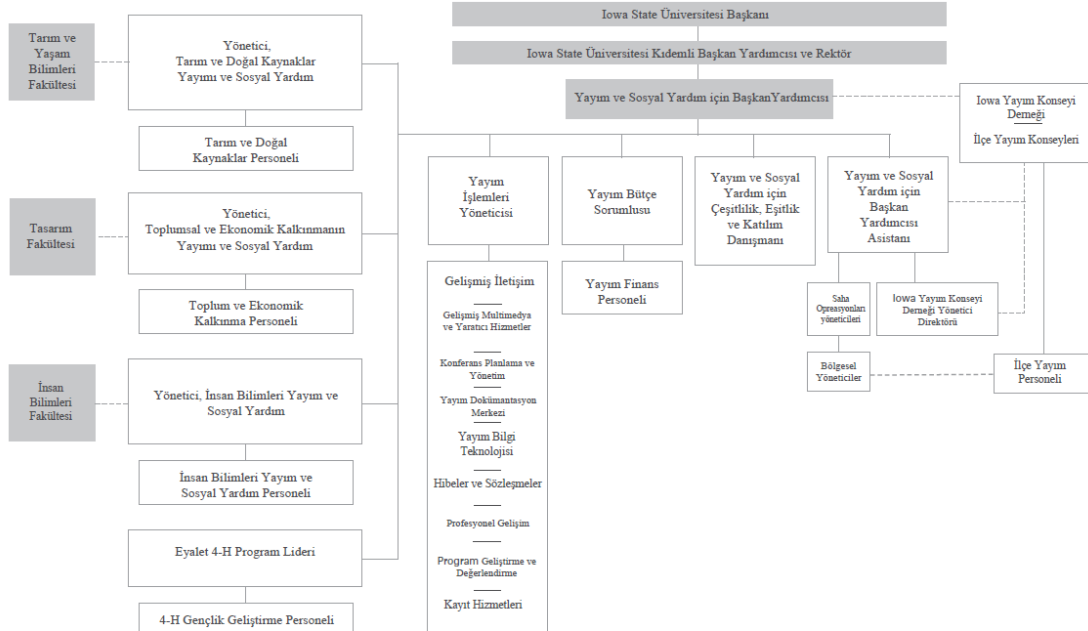
ABD’de genel olarak yayım programları tarım ve doğal kaynaklar (agriculture and natural resources), aile ve müşteri hizmetleri (family and client service), 4-H gençlik geliştirme programları (4-H youth development programs) ve toplumsal kalkınma (community development) alanlarına odaklanmaktadır. Bu programlar yalnızca tarımsal üreticilere değil ailelere, okul çağındaki çocuklara ve topluluklara yönelik eğitim programları sunmaktadır. Eyalet bazında incelendiğinde her eyalette öncelikli ana program alanları farklılıklar gösterebilir. Ayrıca federal düzeyde de bitkisel ve hayvansal üretim sistemleri, doğal kaynaklar ve çevre, bilim ve eğitim, bilgi sistemi ve teknoloji yönetimi, ekonomik ve toplumsal sistemler, aile, 4-H ve beslenme gibi farklı ana program alanları olabilmektedir (SeEVERS vd., 2007). Örneğin Iowa eyaletinde tarım ve doğal kaynaklar, 4-H,

ekonomik ve toplumsal kalkınma ve insan bilimleri programları bulunurken; Illinois'de 4-H, toplumsal ve ekonomik kalkınma, beslenme ve sağlıklı yaşam, tarım ve doğal kaynaklar alanları öne çıkmaktadır. Nebraska'da ise 4-H, hayvancılık sistemleri, bahçivanlık, peyzaj ve çevre sistemleri, tarımsal karlılık, gıda, beslenme ve sağlık, erken çocukluk; Nebraska'da kırsal refah, su ve ürün sistemleri gibi alanlarda yayım faaliyetleri yürütülmektedir. Bu eyaletler arasındaki farklılıklar, her eyaletin özgün ihtiyaçlarına göre program alanlarının belirlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bahsedilen kooperatif yayım programlarının her birisinin alt alanları bulunmaktadır. Örneğin Iowa'nın tarım ve doğal kaynaklar programı ele alınacak olursa, programı Tarım ve Yaşam Bilimleri Fakültesi (College of Agriculture and Life Sciences) dekanı yönetmektedir. Bu programın altında ziraat mühendisliği (agricultural engineering), ürünler (crops), sığır yetiştiriciliği (beef), süt ürünleri (dairy), at yetiştiriciliği (eqine), çiftlik, gıda ve işletme gelişimi (farm, food and enterprise development), çiftlik yönetimi (farm management), gıda güvenliği (food safety), bahçecilik (horticulture), et bilimi (meat science), doğal kaynaklar (natural resources), kırsal sosyoloji (rural sociology),

domuz yetiştiriciliği (swine), tarım hukuku ve vergilendirme (agriculture law and taxation) merkezi gibi alt alanlar bulunmaktadır. 2023 yılında Iowa Eyalet Üniversitesi (ISU) tarım ve doğal kaynaklar alanındaki bahsi geçen alt alanlarda çalışan 42 alan ve 103 eyalet yayım uzmanı bulunmaktadır. Program alt alanlarının her birinde eşit sayıda yayım uzmanı görev yapmamaktadır. Iowa eyaletinin tarım haritası çıkarılmakta ve ihtiyaca yönelik olarak uzman görevlendirmeleri yapılmaktadır. Bu doğrultuda örneğin Iowa'da yaygın olarak sığır yetiştiriciliği yapan 6 bölge belirlenmiştir. Bu 6 bölgede 5 eyalet uzmanı ve 6 alan yayım uzmanı görev yapmaktadır. Üretim ve tahıl depolama, toprak verimliliği ve besin yönetimi, yabancı ot, bitki hastalığı ve böcek direnci gibi entegre yönetimine odaklanan ürün ekibi ise 11 bölgeden sorumlu tutulmuştur. Bu alanda ise her biri bir bölgeden sorumlu 11 eyalet yayım uzmanı ve 12 alan yayım uzmanı yayım faaliyetinden sorumludur. ISU'da yayım faaliyetlerinden sorumlu Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığı bulunmaktadır. Üniversitenin başkan vekili olan Rektörü (vice president) bu birimden sorumludur. Ayrıca program alanlarının bulunduğu fakültelerin dekanları o program alanlarında tarım ekibi lideri olarak çalışmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. ISU Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığı liderlik organizasyon şeması

Bu kurum bir fırsat eşitliği sağlayıcıdır. Ayrımcılık yaşağı bildirimimin tamamını veya konuşma talepleri için www.extension.iastate.edu/diversity/ext adresine gidin. ADV.20.29 Kasım 2022.

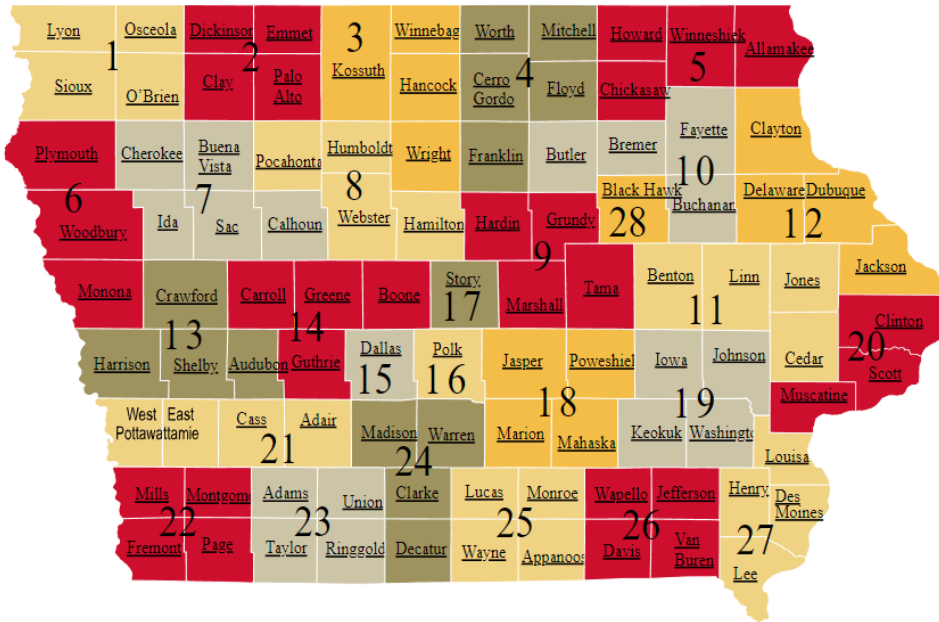
Kaynak: Abacı, 2023 (ISU Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığından elde edilen bilgilerden Türkçeye uyarlanmıştır)

Yerel düzeyde bakıldığında Iowa eyaletinin 99 ilçesinde 100 yayım ofisi (Pottawatomie ilçesi iki bölgeye ayrıldığından) bulunmaktadır. Bu arada aşağıdaki Şekil 5'te görüldüğü üzere eyalet 28 bölgeye ayrılmıştır. Iowa'da olduğu gibi her eyaletin bölgeleri belirlidir.

İlçelerdeki yayım ofisleri, ISU'nun araştırmaya dayalı eğitim deneyimlerini Iowa sakinlerine taşımaktadır. ISU Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığı (Extension and Outreach) ofisinden alınan bilgiye göre 2022 yılında toplam 894 yayım personeli bulunmaktadır. Bunlardan 429'u bölge çalışanı, 465'i ise ISU çalışmanıdır. ISU personelinin yaklaşık 425'i kampüs içi veya

kampüs dışı personeldir. Geri kalan 40'ı ek olarak atanan öğretim üyeleridir. Eyalet yayım uzmanları çiftçiler ile yakın ilişki içerisinde. Yukarıda bahsedildiği üzere eyalet uzmanları öğretim üyeleri veya personeldir ve eyalet çapında sorumlulukları bulunmaktadır. Yayım program alanlarında olduğu gibi yayım hizmetleri konusunda çiftçiler ile doğrudan iletişimde bulunan kişiler/kurumlar konusunda da eyaletten eyalete farklılıklar bulunabilmektedir. Örneğin daha önce Ohio'da yapılan araştırmada ilçelerde bulunan danışma kurullarına ait kurul temsilcilerinin çiftçilerin problemlerini çözmede önemli kişiler olduğu belirtilmiştir (Yavuz, 1997).

Şekil 5. Iowa eyaletinde yayım ofislerinin bulunduğu bölgeler

Kaynak: ISU Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığı, 2022

Ayrıca Iowa eyaletinde bölge tarım ekipleri bulunmaktadır. Bu ekipler benzer bir yerel bölgede hizmet veren ve Iowa tarımı ve doğal kaynaklar ile tarım ve doğal kaynaklar yayım programlamasında iş görevleri veya ilgileri olan yayım personelinin oluşmaktadır. Bu personeller birbirleriyle toplantılar ve e-postalar yoluyla iletişim halinde kalarak ilçe personeli ve bölge müdürleri arasındaki iletişimi ve çalışma ilişkilerini geliştirmektedirler. Toplantı yerleri ve konuları özel durumlara yönelik belirlenmektedir. Sadece tarım ve doğal kaynaklar programındaki yayım uzmanları ve bu programla ilgili görevleri olan aynı zamanda bu programlardaki konular

hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler bölgesel tarım ekiplerine üye olmaktadır. Tarım ve doğal kaynaklar fakültesinin dekanı tarım ekibinin lideri olarak üç ayda bir telekonferans düzenlemekte ve toplantılar yapmaktadır. Bu toplantılar sayesinde her bölgedeki ekiplerin karşılaştıkları problemler, yaklaşımları, hangi yeniliklerin ön plana çıktığı, çiftçilerin ihtiyaçlarının ne yönde olduğu gibi konularda farkındalık kazanılmaktadır. Aynı zamanda katılımcılara güncel yayım bilgileri de aktarılmakta ve bilgi ve enformasyon açısından çok önemli iletişim bağlantıları kurulmaktadır (Abacı, 2023).

5. TÜRK VE AMERİKAN YAYIM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Her iki ülkenin tarımsal yayım sistemleri

incelendiğinde; kendi ihtiyaçlarına, organizasyon yapısına, coğrafi ve idari yapılanma durumlarına göre şekillendiği görülmektedir. Bu doğrultuda Tablo 3 oluşturulmuştur.

Tablo 3. Amerika’da ve Türkiye’de yayım sistemlerinin özellikleri

Özellikler	Amerika	Türkiye
Yayım sistemi	Kooperatif yayım sistemi	Geleneksel kamu ağırlıklı
Yayım işini yapan	Yayım uzmanı	Kamu Yayım elemanları Özel Tarım danışmanları
Hedef grup	Müşteriler (Büyük ölçekli işletmeler, kırsal ve kentsel topluluklar)	Daha çok erkek işletme sahibi çiftçiler yanında sınırlı olarak kadın, erkek, genç, çocuk vb. gibi kırsal alandakiler
Hedefler	Kırsal ve kentsel toplulukların gelişimini sağlamak, araştırmaya dayalı bilgileri kullanarak toplumsal problemleri çözmek, toplulukları güçlendirmek	Çiftçilerin bilgi taleplerinin ve ihtiyaçlarının hızlı bir biçimde karşılanarak; tarımda verimliliğin artırılması, dolayısıyla çiftçi refahının yükseltilmesi ve gıda güvenliğinin sağlanması
Organizasyonel yapı ve işbirliği	ABD Tarım ve Orman Bakanlığı Üniversiteler İlçe yayım ofisleri Bölgesel tarım ekipleri	Tarım ve Orman Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri Sınırlı özel yayım kuruluşları
Ana sorumlu kurumlar	ABD Tarım Bakanlığı, Ulusal Gıda ve Tarım Enstitüsü	TOB Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı
Yayım yöntemleri	Sosyal medya E-mail Online kurslar, toplantılar Video, podcast’ler, mobil telefon görüşmeleri Workshop Posta Bireysel online ya da yüz yüze görüşmeler	Bireysel ya da grup toplantıları Alan/işletme ziyaretleri Tarla günleri Web tarım TV Müdürlük ziyaretleri
Finansman	Federal, eyalet ve yerel düzeydeki kaynaklar, hibeler, sözleşmeler ve gönüllü organizasyonlardan sağlanan gelirler	Kamu bütçesi ağırlıklı Sınırlı uluslararası kuruluşların yerel projeleri Çiftçi öğütlerinin yerel çalışmaları ve STK’nın yerel projeleri
Yayım ile bağlantılı insan sermayesi	Yaklaşık 3000 ilçenin her birinde bir yayım ofisi bulunmaktadır. Ayrıca eyaletlerdeki üniversitelerde çalışan öğretim elemanları ve birlikte çalıştıkları alan yayım uzmanları da bulunmaktadır. *	TOB bünyesinde çalışan kamu yayım elemanları ile 2022 yılında 1018 sertifikalı tarım danışmanı istihdam edilmiştir. *

Kaynak: Abacı, 2023; *USDA, 2023; *TOB, 2023

Türkiye’nin sistemi daha merkezi bir yapıya sahipken, ABD’nin sisteminin daha yerinden yönetime dayalı olarak, dağıtılmış ve çok sayıda ortak arasında iş birliği ile yürütülen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu sistemde toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal

sorunları çözmek amacıyla araştırmaya dayalı bilgiyi kullanmaları önemlidir. Yayım faaliyetlerinde hedef gruplar değerlendirildiğinde, Türkiye’de yayım denildiğinde sadece kırsal alanların akıllara geldiğini söylemek yanlış olmaz. ABD’de ise özellikle tarım sektöründe çok büyük

ölçekli işletmeler yer aldığından yayım hizmetleri için ele alınan hedef grup müşteriler olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda ülkede yayım hizmetleri başlangıçta tarım sektörüne yönelik olarak başlamışsa da sadece kırsal topluma yönelik değil kentsel toplumlara yönelik olarak sağlık, gençlik eğitimi, ev ekonomisi, bahçecilik, hasta ve çocuk bakımı vb. alanlarında yürütülmektedir. Yapılan tüm organizasyonlarda her zaman bir yayım biriminin olması oldukça dikkat çekicidir. Esasen hem ABD hem Türkiye toplumsal problemleri çözmek ve toplulukları güçlendirmek amacıyla çalışmaktadır. Ancak ABD kırsal toplulukların yanında kentsel toplulukların gelişimini sağlamak ve araştırmaya dayalı bilgileri kullanarak bu hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Türkiye ise özellikle çiftçi refahını artırmaya ve gıda güvenliğini sağlamaya odaklanmaktadır. ABD yayım sistemi, bakanlık, eyalet üniversiteleri, ilçe yayım ofisleri ve bölgesel tarım ekipleri gibi bir dizi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır. Türkiye ise bakanlık ve bakanlığa bağlı il ve ilçe müdürlükleri ile çalışmaktadır. ABD'nin daha çeşitli kurumlarla işbirliği yapması daha zengin bir kaynak havuzuna sahip olduğunu göstermektedir. Hem ABD hem de Türkiye çeşitli modern iletişim araçlarını kullanarak yayım faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Ancak ABD'nin daha fazla teknolojik araç ve online kurslar gibi daha geniş bir iletişim ağına sahip olduğu görülmektedir. ABD'de finansman federal, eyalet ve yerel düzeydeki kaynaklardan, hibelerden, sözleşmelerden ve gönüllü organizasyonlardan gelmektedir. Türkiye'de ise kamu bütçesine dayanmaktadır ve yayım faaliyetlerinde finansman eksikliğinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Kamu bütçesinin yanı sıra tarımsal destekler ve teşvikler, Avrupa Birliği (AB) fonları, özel sektör yatırımları, uluslararası yardımlar ve projeler, üniversiteler ve araştırma enstitüleri, tarım kooperatifleri ve sivil toplum kuruluşları gibi kaynaklar finansman için önemli bir rol oynayabilir. ABD yayımıyla ilgili insan sermayesi bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Her eyalette bulunan bir arazi hibeli üniversitedeki öğretim üyeleri, bunlar ile birlikte işbirliği halinde eyaletin farklı bölgelerinde farklı uzmanlıklarda

çalışan yayım uzmanları aynı zamanda yaklaşık 3000 ilçenin hepsinde birer tane bulunan yayım ofisleri ülkenin yayım faaliyetleri yürütülmektedir. Türkiye'de ise 2022 yılında 1018 sertifikalı tarım danışmanı istihdam edilmiştir (TOB, 2023). Aynı zamanda bakanlıkta ve il ve ilçe müdürlüklerinde görev yapan yayım elemanları da bulunmaktadır. Türkiye'de üniversitelerin (yani ziraat, veteriner hekim, gıda ve su ürünleri mühendisliği fakülteleri ve tarımla ilgili tüm yükseköğretiler) tarımsal yayım hizmetlerine katkısı sınırlıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel olarak, Türkiye'nin tarımsal yayım sistemi çeşitli dönemlerde değişen yaklaşımlar ve uygulamalarla şekillenmiştir. Bu süreç içinde tarımsal yayımın amaçları, hedef grupları ve uygulama yöntemleri önemli değişikliklere uğramıştır. Türkiye'nin tarımsal yayım tarihinde başlangıçta yalnızca üretim verimliliğini artırmak gibi teknik hedefler belirlenmişken son yıllarda yayımın daha geniş toplumsal hedeflere yönelik olması gerektiği vurgulanmaktadır. Artık sadece üretim değil aynı zamanda sürdürülebilirlik, çevresel koruma, toplumun refahı ve gıda güvenliği gibi daha geniş amaçlar ön plana çıkmaktadır. Geçmişte tarımsal yayımın hedef kitlesi özellikle erkek çiftçileri kapsarken günümüzde kadınlar, gençler, çocuklar, işsizler ve dezavantajlı gruplar gibi kırsal yaşamın farklı paydaşlarına odaklanmıştır. Tarım yayım artık toplumun daha geniş kesimlerini kapsamaya çalışmaktadır. Tarımsal yayımın uygulanmasında da değişiklikler görülmüştür. Özellikle TYUAP ve YAYÇEP gibi projeler uygulamalı alan çalışmalarını teşvik etmiştir. Ancak bu projelerin hala bazı eksiklikleri olduğu ve tam anlamıyla etkili olmadığı görülmektedir. Bu projeler AB'ye uyum açısından tarım danışmanlığı sistemini ve dolayısıyla özel yayımı yaygınlaştırmak yerine KÖYMER, TARGEL gibi projeler ile kamu istihdamını yaygınlaştırmıştır. Türkiye'deki tarımsal yayım sistemi, büyük ölçüde TOB ve il/ilçe müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Ancak kamu istihdamı özellikle yayım elemanlarının sayısı ve nitelikleri konusunda bazı sınırlamalara sahiptir. Kamu yayım elemanlarının

alandaki yayım hizmetlerini sunmak yerine daha çok memur ya da veri girişi elemanı olarak kullanılması yayımın etkinliğini azaltmaktadır. Tarım danışmanlığı ücretlerinin yetersizliği de yayımın verimliliğini etkileyen faktörlerden biridir. Ayrıca tarımsal yayımın önemi ve bilgi sağlama işlevi ile birlikte tarım danışmanlığı desteğinin çiftçilerin büyük çoğunluğu tarafından bir girdi veya ürün alımı desteği kadar yeterince bilinmediği ve önemsenmediği gözlemlenmektedir.

Türkiye’de geleneksel kamu tabanlı yayım sistemi benimsenmiş olsa da günümüzde sorunları çözmeye yönelik daha katılımcı yaklaşımların benimsenmiş olması önemli bir ilerlemedir. Fakat özellikle dijital dönüşüm ve yapay zekâ gibi güncel konularda daha fazla çaba gerekmektedir. Çiftçilerle daha sıkı bir iletişim halinde olan tarım danışmanlarına yönelik düzenli eğitim ve mesleki gelişim fırsatlarının sunulması önemlidir; ancak mevcut kaynaklar sınırlıdır. Ayrıca tarımla ilgili tüm kurumlar arası iş birliği daha da güçlendirilmeli ve tarım danışmanlığı hizmetlerinin daha etkili bir şekilde sunulabilmesi için bakanlık, üniversiteler, özel ve sivil toplum kuruluşları iş birliği içinde çalışmalıdır. Tarım danışmanlarının altı aylık ya da yıllık periyotlarda bir araya gelmesi sağlanarak tecrübe paylaşımı yapılması, bu toplantılara sektördeki paydaşların katılımı önemsenmelidir. Alanında uzman akademisyenlerin de katılım sağlanması önerilen bu toplantılarda güncel tarımsal yeniliklerin, farklı bakış açılarının ve özellikle yeni yayım yaklaşımları hakkında tarım danışmanlarına ve kamu yayım elemanlarına bilgi verilmesi son derece önemli görülmektedir. Bu şekilde toplantıların gerçekleşmesi, meslektaşları ile bir araya gelen tarım danışmanlarına motivasyon ve farklı bakış açıları kazandıracak ayrıca bilgi sahibi olmadığı konularda nereye müracaat etmesi gerektiği konusunda deneyim kazandıracaktır. Genç çiftçilere ve kadın çiftçilere ayrıca dezavantajlı gruplara yönelik farklı konularda düzenlenecek özel programlar geliştirilerek bu grupların tarımsal yenilikleri benimsemesi teşvik edilmelidir. Tarım danışmanlarının özlük haklarının verilmesi, iş ve sosyal güvenlik

sorunlarının çözülmesi, serbest ve çiftçi örgütlerine bağlı olarak çalışmalarının teşvik edilmesi ve motivasyonun artırılması, hizmetlerinin kalitesini yükseltmek açısından önemlidir.

Türkiye’deki tarımsal yayım sisteminin bu önerilere dayalı olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi hem çiftçilerin hem de tarım sektörünün uzun vadeli sürdürülebilirliği ve büyümesi açısından fayda sağlayacaktır. Ancak bu dönüşümün kaynaklar, teknoloji ve işbirliği gerektiren karmaşık bir süreç olduğunu unutmamak önemlidir. Ayrıca yayım faaliyetlerinin sadece kırsal alanlara yönelik olmaması şehirlerde de yaygınlaşması son derece önemlidir. Yayım hizmetleri şehirde yaşayanları tarım, gıda üretimi ve çevresel konularda eğitebilir. Bu sayede yayım faaliyetlerine toplumsal katılım artırılabilir ve toplulukların daha iyi bir şekilde bilgilendirilmesi sağlanabilir. Aynı zamanda şehirlerde yaşayan insanlar için de halk sağlığı, çevre koruma, ekonomik kalkınma, gıda güvencesi, şehirde tarım ve bahçecilik, ev ekonomisi, yaşlı ve hasta bakımı vb. gibi konular önemlidir. Bu nedenle, şehirlerdeki yayım hizmetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşması toplumun genel refahına katkı sağlayabilecektir.

Tarımsal yayımın Türkiye’deki gelişimi, ulusal kalkınma stratejileri ve kırsal kalkınma stratejileri içinde daha fazla vurgulanmalıdır. Daha fazla kaynak ve teknik altyapı gereksinimleri göz önüne alındığında, Türkiye’nin tarımsal yayım sistemi, ulusal stratejilerin bir parçası olarak daha da geliştirilebilir ve yaygınlaştırılabilir.

KAYNAKLAR

Abacı, N.İ. (2023). Amerikan tarımsal yayım eğitim sistemi ve Türkiye açısından değerlendirmeler. TÜBİTAK 2219 Doktora Sonrası Yurt Dışı Araştırmacı Burs Programı kapsamında yayınlanmamış proje raporu.

Anonim, (2023a). <https://online.maryville.edu/blog/why-is-agriculture-important/#why-is-agriculture-important-for-the-future> Erişim Tarihi: 14.09.2023

- Anonim, (2023b). <https://www.nifa.usda.gov/about-nifa/how-we-work/extension/cooperative-extension-history> Erişim Tarihi: 9.10.2023
- Axinn, G.H. (1988). *Guide on Alternative Extension Approaches*. Rome: FAO
- Cinemre, H.A., ve Demiryürek, K. (2010). *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi. Ders Kitabı No:17. Beşinci Baskı.
- Contado, T.E. (1990). *Agricultural Extension Approaches: What FAO's Case Studies Reveal*. In: B.E. Swanson (eds.). *Global Consultation on Agricultural Extension*. pp. 77-113. Rome: FAO
- Çelikyurt, M.A. (2010). *Tarihsel Gelişimi İçinde Tarımsal Yayım*. *Türk Tarım*, 196, 24-26.
- Demiryürek, K. (2001). *Türkiye'nin Genel Tarımsal Yayım Sistemi: İlgili Kuruluşlar, Yayım Çalışmaları ve Problemler*. *OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 92-98.
- Demiryürek, K. (2010). *Distance Education for Rural People in Developing Countries: YAYÇEP Experience from Turkey*. 9th European IFSA Symposium, 4-7 July 2010, pp 641-647, Austria
- Ensminger, D., ve Sanders, I.T. (1945). *What Extension is*. In: E. Brunner, I.T. Sanders and D. Ensminger (eds.). *Farmers of the World: The Development of Agricultural Extension*. pp. 1-7. New York: Columbia University Press.
- Fiske, E.P. (1989). *From Rolling Stones to Cornerstones: Anchoring Land-Grant Education in the Counties Through the Smith-Lever Act of 1914*. *Rural Sociologist* Fall: 7-14.
- Garforth, C. (1996). *Interpretations of Extension, a Discussion Paper*. The University of Reading. Agricultural Extension and Rural Development Department.
- Gürbüz, M. (1989). *Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'nın Tarihi Gelişimi, TODAİ Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- ISU Yayım ve Sosyal Yardım Başkanlığı. (2022). *Iowa State Üniversitesi*. <https://www.extension.iastate.edu> (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022).
- Kamu Arazi Hibe Üniversiteleri Birliği. (2023). *Association of Public Land-Grant Universities*. <https://www.aplu.org/members/commissions/food-environment-and-renewable-resources/board-on-agriculture-assembly/cooperative-extension-section/> Erişim Tarihi: 06.12.2023
- Kızılaslan, N. (2010). *Agricultural Extension Policies in Turkey*. *International Journal of Agricultural Research*, 5(10), 843-850.
- Koçak, F. (2012). *Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Uygulanan Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması*, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ.
- Olgun, A. (2002). *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, 121, İzmir.
- Rogers, E. M. (1988). *The Intellectual Foundation and History of the Agricultural Extension Model*. *Knowledge*, 9(4), 492-510.
- Sanderson, D. R. (1988). *Understanding Cooperative Extension: Our origin, our opportunities*. Working with our publics, Module 1. North Carolina State University, Raleigh, NC.
- Seevers, B., Graham, D., Gamon, J. ve Conklin, N. (2007). *Education through Cooperative Extension*. Albany, NY: Delmar Publishers.
- Taluğ, C. (1982). *MEYSEB Tarımsal Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. AÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Doçentlik Tezi.
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. (1997). *I. Tarım Şurası Çalışma Belgesi, 25-27 Kasım 1997*, Ankara. Erişim Adresi: <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.12.2023
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. (2004). *II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi, 29 Kasım – 01 Aralık 2004*, Ankara. Erişim Adresi: <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.12.2023

TOB. (2023). Tarım ve Orman Bakanlığı. tarimorman.gov.tr

USDA. (2023). United States Department Agriculture (ABD Tarım Bakanlığı). usda.gov

Yavuz, F. (1997). ABD “Land Grant” Üniversitelerinde Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Sistemi: Ohio State Üniversitesi Örneği, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Temmuz.

Teşekkür

Bu çalışma, TÜBİTAK 2219 Doktora Sonrası Yurt Dışı Araştırma Bursu ile Amerika'nın Iowa eyaletinde bir yıl süresince yürütülen projenin ön araştırma bulgularıdır. Bu araştırma sürecindeki desteklerinden dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederim. Ayrıca elde edilen bulguların sunumunu gerçekleştirebilmek için 6-8 Eylül 2023'de Çanakkale'de düzenlenen 15. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi'nde sunum yapma fırsatı sağlayan kongre düzenleme kuruluna teşekkür ederim.